

" چک های مسافرتی فرانسه "

گرچه بانک های فرانسه از سالها پیش چک های (۱) مسافرتی خارجی (۲) را فروخته و به آنها رانیز می پردازند ولی از عمر چک مسافرتی فرانسه بیشتر از سی سال نمی گذرد. بانک های فرانسه برای اولین بار در سال ۱۹۵۰ چک مسافرتی را منتشر ساختند که وجه آن تنها در داخل قلمرو آن کشور قابل پرداخت بود. این چک بر اثر احتیاج و در مقابل چک های مسافرتی انگلیسی و ایتالیائی ایجاد شد و بانک های فرانسه در ایجاد آن از تجربیات همسایگان خود و اعتماد مردم استفاده کردند. از این رو چک های نامبرده از حیث شکل و صورت و نحوه جریان شباهت زیادی به آنها دارد. رنگ و تهنقش (۳)، نوع کاغذ، امنیت اقتصادی، امنیت قضائی، تقسیم چک به قطعات (۵۰، ۱۰۰، ۲۰۰، ۲۵۰، ۵۰۰ - ۱۰۰۰ فرانکی) آنرا بصورت پول کاغذی در آورده است. اما قید جمله بانک در مقابل دریافت این چک مبلغ .... فرانک به حواله کرد ..... بپردازید (۴) یا جمله. بانک در مقابل این چک مبلغ .... فرانک به حواله کرد ..... خواهد پرداخت (۵) آن را به چک عادی یاسفته (۶) نزدیک می کند. امضای مدیرکل بانک نیز روی آن دیده می شود.

-
- ۱ - چک در زبان فارسی به معنای قباله آمده است. به قیص سرسپارم همه یک به یک از این پس نوشته فرستیم و چک " فردوسی " و در زبان تازی آنرا صک گویند و در زبان انگلیسی to cheek. به معنای رسیدگی کردن، ضبط کردن و مقابله آمده است و از آنجا وارد زبان فرانسه شده است (لغت نامه دهخدا).
  - ۲ - چک مسافرتی وسیله انتقال بین المللی سرمایه است و مسائل مربوط به آن در صورت تعارض قوانین مطابق قواعد حقوق بین المللی خصوصی حل و فصل می شود.

چک مسافرتی فرانسه با پشت‌نویسی از راه حواله انتقال می‌یابد، تاریخ و محل صدور معمولاً در آن ذکر می‌شود و برخلاف چک مسافرتی پاره‌ای از کشورهای دیگر هیچگونه شرطی که مدت اعتبار آن را محدود کند در بر ندارد. چک‌های مسافرتی فرانسه وسیله بانک‌ها و نمایندگی‌های خارجی آن به اندکی بیشتر از بهای اسمی خود به فروش می‌رود (۱) و وجه آنها نیز پرداخت می‌شود (۲). ترتیب تا مهین پرداخت وجه آنها مانند چک‌های مسافرتی دیگر کشورهاست. خریدار هنگام خرید آنرا امضاء می‌نماید و هنگام دریافت وجه یا انتقال نیز آنرا در حضور مأمور بانک یا منتقل‌الیه امضاء می‌کند. در صورت سرقت یا گم شدن چک صاحب آن می‌تواند دستور عدم پرداخت وجه آنرا به بانک بدهد. این امر سبب موفقیت چک مسافرتی فرانسه شده است از سوی دیگر وجه آن نیز به راحتی پرداخت می‌شود زیرا علاوه بر شعب بانک، مدیران هتل‌ها و بازرگانان نیز مکلفند وجه آنرا بپردازند. در این باره کراویچه مارتن یکی از کارشناسان معروف بانکی فرانسه می‌گوید: نظام بانکی فرانسه و کوشش بانک‌ها در تسهیل پرداخت چک‌های مسافرتی سبب شده است که چک مسافرتی فرانسه نیز موفقیتی نظیر موفقیت چک مسافرتی آمریکا بدست آورد (۳). چک‌های مسافرتی فرانسه بوسیله پنج بانک بزرگ منتشر می‌شوند که عبارتند از بانک ملی تنزلی پاریس، بانک ملی بازرگانی و صنعتی، بانک عمومی، بانک لیون و بانک صنعتی و بازرگانی (۴). این بانک‌ها سهم بزرگی از بخش

۱ - گارمزد آن معمولاً " ۲۵ % برای هر صد فرانک است.

۲ - چک‌های مسافرتی فرانسه که در خارج فروخته می‌شود پس از ورود به فرانسه باید به فرانک تبدیل شوند این چک‌ها در متن خود علامت ET (خارجی) دارند و از پرداخت مالیات معاف هستند.

3. M.X. MARTIN, Banque 1959 p. 663,

4. Comptoir national des campte de Paris, Banque

Nationa pour le commerce et industrie, societe geneal,
Credit Lyomais et Credit industriel et commercial.

(دنبالهٔ پاورقی صفحهٔ قبل)

۴ - این جمله مانند جملهٔ چک‌های بانک AMERICAN-Exprdss. می‌ماند.

pay this cheque from our blance to the order of...

۵ - این جمله مانند جملهٔ بانک BANK of America Will pay this cheque to the order of.....

۶ - سفتهٔ عرب آن سفتج، آنست که چیزی از کسی به طریق عاریت یا در عوض چیزی بگیرند

تا در شهری دیگر بازدهد (برهان قاطع).

بانکی فرانسه را تشکیل می‌دهند و در سراسر فرانسه و کشورهای خارجی نمایندگی دارند. ارقام فروش آنها حاکی از توسعه روز افزون چک مسافرتی است پنج بانک نامبرده از سال ۱۹۵۳ با یکدیگر توافق کردند تا چک‌های مسافرتی همدیگر را قبول کنند. این توافق میان بانک‌های فرانسه مانند توافق میان بانک‌های کشورهای اسکاندیناوی و آلمان و ایتالیا نیست زیرا آمریکا از این کشورها تنها یک نوع چک مسافرتی دارند و نحوه صدور و پرداخت وجه آن یکسخت در صورتی که بانک‌های فرانسه فقط به پرداخت وجه چک‌های یکدیگر توافق کرده‌اند و طرح و نقشه آنها با هم فرق دارد و ترتیب فروش و وجه آنها نیز متفاوت است که امروزه تا اندازه‌ای این تفاوت از میان رفته است زیرا کمیته بررسی‌های اوروبانکی پیشنهادهای کنفرانس بین‌المللی بانک‌ها را پذیرفته است. این کنفرانس در ۱۹۷۳ در استکهلم تشکیل یافت و به بانک‌های فرانسه نکات زیر را سفارش کرد.

اولاً " طرح و نقشه چک‌های خود را بصورت اول نگهدارند و به تدریج که آن‌ها تجدید می‌کنند در متن آن جمله واحدی ذکر کنند، ثانیاً " شرایط صدور پرداخت چک را یکی کنند و آنرا به کلیه شعب خود اعلام دارند.

این نکات برای ما از دو نظر اهمیت دارد یکی از نظر بین‌المللی که می‌خواهد یک طرح حقوق اروپائی چک را تهیه و تنظیم کند و دیگری از لحاظ داخلی که با فقدان مقررات قانونی، قواعد قراردادی نسبتاً " صریحی برای چک مسافرتی وضع می‌کند. انجام این عمل وسیله بانک‌های ناشر از ایجاد هرگونه مشکلی که ممکن است اعتماد مردم را نسبت به چک مسافرتی متزلزل کند، جلوگیری می‌کند دعاوی چک را تقلیل می‌دهد. این دعاوی در صورت جعل یا تصرف غیر قانونی (سرقت و گم شدن) مطرح می‌شود. در اینجا دیوان کشور ماهیت حقوقی چک مسافرتی را تعریف کرده می‌گوید. چک مسافرتی چک عادی یا پول کاغذی نبوده بلکه سندی است دیداری که بموجب آن بانک تعهد به پرداخت مبلغی وجه نقد می‌کند. این تعریف چندان روشن نیست و بنظر نویسندگان و دادگاه‌ها استان مرکزی گرچه نمی‌توان چک مسافرتی را به پول کاغذی تشبیه کرد ولی چک مسافرتی با چک عادی فرق اساسی نداشته و از جهاتی به آن شباهت دارد. با وجود این دیوان کشور اجازه نمی‌دهد که مسائل مسافرتی را از روی قانون چک عادی حل کرد. آیا می‌توان چک مسافرتی را مانند سفته تلقی کرد که تابع مقررات خاصی باشد یا بابت (۱) دانست که مقرراتش تا حدی قابل انعطاف و تابعین است؟

۱- برات از براهت عربی، نوشته‌ای که بدان دولت برخزان یا براحکام حواله وجهی دهد (فرهنگ معین).

در اینجا باید گفت اختلاف بر سر ماهیت حقوقی چک مسافرتی تا شهری در کارا هل عمل نمی‌کند و آئین‌نامه های بانک ها مشکلات مربوط به آنها به خوبی حل کرده مجالی برای گفتگو و بحث بر سر مسائل نظری باقی نمی‌گذارند (۱) و این خلاء حقوقی از توسعه چک مسافرتی جلوگیری نمی‌کند برعکس چک مسافرتی با کمال آزادی جریان می‌یابد اما حقوق دانان خود را مکلف به تعیین ماهیت حقوقی چک مسافرتی می‌دانند و از اینرو بدون انصراف از تکنیک بانکی که به اهل عمل مربوط می‌شود باید ماهیت و نظام حقوقی چک مسافرتی را در حقوق موضوعه فرانسه روشن ساخت .

۱ - ماهیت حقوقی چک مسافرتی . دیوان کشور در دو پرونده ماهیت حقوقی چک مسافرتی را مورد بحث قرار داده ولی چنانکه باید و شاید آنها روشن نساخته است مثلا " اگر چک مسافرتی جعل شود مجازات جعل چک عادی با مجازات در اسناد غیر رسمی خارجی را باید به یول کاغذی تشبیه کرد یا سند اعتباری خارجی (۲) ؟ .

بنظر دیوان کشور گرچه چک مسافرتی ظاهرا " مانند چک عادی است ولی مشمول تعریف آن نمی‌شود (۳) . اما پیش از دیوان کشور چک مسافرتی را چه در عمل (۴) و چه نویسندگان (۵) دادگاه استان مرکزی (۶) مانند چک سیار تلقی می‌کردند که بانک به عهده

1- M.X. MARTIN, Banque 1959 P. 63.

2- Titre de creance sur l, etranger.

3- Crim 29 mars 1955; Banque 1956, P.41 obs de.M.MARTIN • crim.20 Janv.1960:Banque 1960, P.252, olbs M.X.MARIN; Dalloz 1961 56 note.M.M.DESPAX.

۴ امروزه کلیه بخشنامه های بانکی به قانون چک عادی مراجعه می‌کنند .

5- HAMEL:Banque et operations de Banque.Tome.I.N. 691;G.RIRERT traité elementaire du droit commercial, 5 ème èd par R.ROBLOT,T.I.No,2203 et 2204;-H.CABRILLAC; le cheque et le virement, 3 ème éd No.249.et 250.- FERRONNIERE-et PE CHILLAZ, les operatione de barque Np.100

6- Paris 8 nov. 1950: Banque 1951,P.573. olbs X. MARTIN, Sirey 1951, II. 137.note Philonesko: Rev. trim Dr. Com. 1951-556.

شعب و نمایندگی های خود صادر می کرد آنهم در صورتی که چک مسافرتی بتواند کلیه شرایط چک عادی را داشته باشد (۱). بدون تردید صادر کننده و گیرنده چک مسافرتی هر دو یکفره بودند و واقع صدور چک مسافرتی بوسیله بانک بعهد خود بانک است از این رو در قانون فرانسه چک مسافرتی در صورتی اعتبار دارد که میان شعب مختلف یک بانک صادر شده و درجه حامل نباشد (۲). بدون تردید تعیین محل های متعدد برای پرداخت وجه چک در متن آن قید نمی شود اما قید آن نیز خللی به اعتبار چک وارد نمی آورد (۳) اعتبار چک های سیار بانک های فرانسه مورد تردید نمی باشد (۴) و از اینرو می توان گفت که چک های مسافرتی فرانسه بصورت چک های سیار جریان می یابد.

اما تشبیه چک مسافرتی به چک عادی از لحاظ قوانین کیفری نیز کاملاً امکان دارد زیرا اسنادی که از لحاظ مدنی چک عادی محسوب نمی شوند بنظر قانون کیفر در حکم چک می باشد بشرطی که صورت ظاهری آنها نیز مانند چک باشد و این برای تسهیل تعقیب اسناد بازرگانی است (۵). با وجود این دیوان کشور چک مسافرتی را چک عادی یعنی حواله پرداخت مبلغی وجه نقد ندانسته بلکه آنرا تعهد پرداخت مبلغی وجه نقد وسیله خود بانک می داند گرچه این نظر دیوان کشور بشدت مورد انتقاد قرار گرفته است (۶) ولی فاقد اعتبار نیست اما باید دید تعهد پرداخت مبلغی وجه نقد چه معنا دارد و آیا یک تعهد ساده پرداخت نیست؟

۱- کلیه تذکرات چک عادی در چک مسافرتی فرانسه نیز دیده می شود. حواله پرداخت، تاریخ، محل صدور، امضاء صادر کننده و غیره.

2- M. CABRILLAC. op) cit. No 20.

3- J. HAMEL. of eit tom. I. No 691 P. 973.

۴- مراجعه فرمائید به . 573. P. Banque 1951 8 nov. 1950 PARIS

5- Paris, 14 Jan. 1955: Sirey 1926 II.9 note P. ESMEIN;

Crim. 9 oct. 1950. J.C.P. 1941.1947. note D. BASTIAN.

I'arret de Pa ris du 8 nov, 1950.

۶- در این باره مراجعه فرمائید به M. DESPAX: les travellers cheques

Rev. trim Dt. Comp. 1957, P. 323. N19.

بدیهی است چنین تعهدی تعهد ساده‌ای به‌شمار نمی‌باشد و با تعهد صادرکننده چک عادی فرق دارد زیرا در چک عادی انجام تعهد وسیله‌ها صادرکننده مشروط به عدم پرداخت وجه چک وسیله‌گیرنده است در صورتی که در چک مسافرتی صادرکننده‌وگیرنده چک هر دو یک نفر (بانک) بوده تعهد بوسیله او انجام می‌گیرد (۱).

در کنفرانس ژنو ۱۹۳۱ مسلم شد که صدور چک به‌عهده خود از لحاظ منطقی و حقوقی غیرممکن است زیرا اشخاص نمی‌توانند به‌عهده خود حواله صادر کرده یا خود دستور پرداخت دهند. از اینرو کمیته ماءمور تهیه قانون مشترک چک، صدور چک بوسیله‌ها صادرکننده به‌عهده خود را ممنوع اعلام کرده است زیرا صدور آن یک حواله پرداخت به‌عهده شخص ثالث نبوده بلکه تعهدی است که از جانب صادرکننده به عمل می‌آید و بموجب ماده ۶ قانون مشترک چک، بمنظور رعایت عرف و عادت محل صدور چک به‌عهده خود تنها میان ادارات یک بانک معتبر است و در دیگر موارد صدور آن ممنوع می‌باشد. قانون فرانسه نیز آنرا پذیرفته است.

اما تنها این وضع شامل چک عادی نیست و شامل چک مسافرتی نیز می‌شود بشرطی که نقش اساسی چک یعنی پرداخت بمحض رویت در آن ایفا شود. اما وقتی که مقصود پرداخت وجه آن به محض رویت نبوده بلکه نقل و انتقال سرمایه باشد، نقش نامبرده از میان می‌رود. در این باره یک نظر جالبی وجود دارد که بموجب آن هدف از تشریفات مدنی چک جلوگیری از تولید مشکلات است و می‌خواهد استفاده از چک را صرفاً "بمنظور اقتصادی آن که همان وسیله پرداخت بمحض رویت باشد محدود کند و این نکته را قانون چک نیز تأیید می‌کند (۲). لذا همان تشریفات اجازه می‌دهد که دو وسیله کاملاً متفاوت یکی شود یعنی وسیله نقل و انتقال سرمایه به لباس وسیله پرداخت به محض رویت در آید اما لباس ماهیت آنرا عوض نمی‌کند چنانکه دیوان کشور نیز چک مسافرتی را تعهد پرداخت می‌داند. از این رو قانون چک عادی نمی‌تواند بخوبی شامل چک مسافرتی شود. قواعد استفاده از چک عادی چک مسافرتی را در بر نمی‌گیرد (۳). همچنین مسائل مربوط به محل و انتقال چک عادی در مورد

- 1- M.M. DESPAX. REV. trim. Dt Com. 1957.P. 336 No 24
et note au Dalloz 1961, P. 28. H.CABRILLAC op. cit.
No 250; X. MARTIN, Banque 1950 P. 41.
- 2- H. CABRILLAC. note sous Amiens, 19 Jan. 1956, au
J.C.P. 1956, II. 9187.
- 3- M. DESPAX. Rev. trim. Dt. Comm. 1957, No. 26.

چک مسافرتی صدق نمی‌کند چه شعبه فروشنده چک مسافرتی به ندرت از شعبه پرداخت کننده وجه آن بستانکار می‌شود بعلاوه محل چک در باره چک مسافرتی بی‌مورد است زیرا شعبه پرداخت کننده ضمن پرداخت، بدهی خود را در قبال بانک نمی‌پردازد بلکه تنها تعهد پرداخت آنرا انجام می‌دهد^(۱). مع الوصف این استدلال مورد قبول نویسندگان واقع نشده است^(۲). دادگاه استان آمین نظر دیوان کشور را در مورد عدم تشابه چک مسافرتی به چک عادی نپذیرفته است^(۳). اما شعبه جزائی دیوان کشور نظر شعبه مدنی را در مورد عدم تشابه چک مسافرتی با چک عادی و پول کاغذی تأیید می‌کند. با وجود این چک مسافرتی بصورت قطعات پول کاغذی می‌باشد، شکل ظاهری، رنگ، طرح و نقشه، مراجعه عموم مردم به بانک برای دریافت آن، تقسیم آن به قطعات مساوی، سبب تشابه آنند می‌شود حتی برخی از نویسندگان چک مسافرتی را مانند قطعات پول‌های قراردادی (اعتباری) می‌دانند^(۴). لیکن امتناع دیوان کشور را از تشبیه چک مسافرتی به پول کاغذی باید پذیرفت زیرا چک مسافرتی به حواله کرد بوده با پشت‌نویسی انتقال می‌یابد در صورتی که پول کاغذی همیشه در وجه حامل بوده با تسلیم ساده منتقل می‌شود چک مسافرتی برای جلوگیری از خطر گم شدن یا سرقت پول ایجاد شده است و با آن فرق دارد. البته تشابه نامبرده در آینده بضرر چک مسافرتی تمام خواهد شد زیرا امتیاز انتشار پول کاغذی منحصر "در اختیار بانک فرانسه می‌باشد و این امر مانع از آن می‌شود که بانک اسناد دیگری را حاشین پول قانونی کشور سازد^(۵).

با توجه به نظر دیوان کشور می‌توان گفت که دیوان مذکور خواسته است چک مسافرتی را مانند سفته تلقی کند که از نقش اصلی خود منحرف شده است اما نویسندگان این نظر را به شدت رد کرده عقیده دارند که چک مسافرتی به حالت سیار به حواله کرد می‌باشد. اگر چک مسافرتی را حواله تلقی نکرده بلکه تعهد پرداخت مبلغی وجه نقد با شرط حواله کرد

1- M. DESPAX. op. cit. no 28 et 29.

2- H. CABRILLAC. op cit. no 250, P. 333; RIPERT, op. cit. T. I. No 2204.

3- J.C.P. 1956, II, 9787 note H. CABRILLAC.

4- Coup ure de monnaie fiduciaire.

5- M.M. DESPAX Rev. trim. Dt. Com., 1957, No. 46.

6- Rev. Trim. Dt. Com. 1957. No 22 et 24. Note au Dalloz 1903, P. 517.

تلفی کنیم تصور می‌رود شباهت آن به سفته با شرط حواله کرد بیشتر باشد. برخی از بانک‌ها نیز متن چک خود را تغییر داده‌اند تا مطابق نظر دیوان کشور شبیه به سفته باشد مثلاً "بانک ملی تنزیل پاریس در متن چک‌های مسافرتی خود قید می‌کند. بانک در قبال این چک مبلغ . . . . فرانک به حواله کرد آقای . . . . در هر یک از شعب خود خواهد پرداخت. چک مسافرتی بجز عنوان و شکل خارجی خود فرقی با سفته ندارد و کلیه نکات یاد شده در ماده ۲۸۳ قانون تجارت شامل حال آن می‌شود. تصور می‌رود بعلت تعدد محل پرداخت می‌توان آنرا سفته سیار با شرط حواله کرد تلفی کرد زیرا صادر کننده و گیرنده هر دو یک نفر می‌باشند نبودن محل نیز سبب می‌شود که آنرا مانند سفته بدانیم ولی این تشبیه را نویسندگان عموماً "نپذیرفته‌اند چنانکه استاد میشل دسپاکس می‌گوید. روح قانون فرانسه میان آن دو فرقی قائل است زیرا چک مسافرتی اصلاً "یک وسیله انتقال سرمایه است در صورتی که این نقش در سفته در درجه دوم اهمیت قرار دارد و تشبیه آن دو بهم تغییر نقش سنتی سفته است (۱).

اگر مقررات سفته را به چک مسافرتی سرایت دهیم تعداد زیادی از این چک‌ها فایده اصلی خود را که نقل و انتقال سرمایه باشد از دست خواهد داد. ماده ۱۸۴ قانون تجارت مقرر می‌دارد اگر محل پرداخت سفته معین نباشد در محل صدور قابل پرداخت است از این رو در چک‌های مسافرتی فرانسه محل پرداخت که کلیه شعب بانک باشد تصریح نمی‌شود مگر چک بانک ملی تنزیل پاریس، زیرا مطالب نامبرده به آسانی از آن فهمیده می‌شود.

اگر بخواهیم چک مسافرتی را به سفته تشبیه کنیم این چک در بیشتر موارد بصورت یک سند ناقص خواهد ماند. امروزه بسیاری از چک‌های مسافرتی فرانسه کلیه شرایط صوری سفته را نداشته و از این رو به اندازه آن نیز معتبر نیستند و جای تأسف است که یک وسیله نقل و انتقال بین‌المللی سرمایه نتواند تعریف مشترک داشته باشد. از این رو سفته نمی‌تواند یک وسیله نقل و انتقال سرمایه باشد زیرا هدف اصلی سفته غیر از آن است و تشریفات آن نیز با آن سازگار نیست. توجه به این نکات حقیقت قضیه را در گرو نمی‌سازد و شاید دیوان کشور بتواند در آینده چک مسافرتی را مانند سفته تلفی کند و این امر به نویسندگان فرانسوی اجازه می‌دهد که چک مسافرتی را به گونه دیگری تعریف کنند. حال بجای اینکه چک مسافرتی را یک وسیله حقوقی تلفی کنیم بهتر است آنرا یک وسیله انتقال سرمایه بدانیم که تحول

1- M. M. FERONNIERRE et DE CHILLAZ. op. cit cheque de voyage avec la lettre de credit circulaire

یافته کاملتر شده است و قبلاً " نیز وجود داشته است و آن نیز برات سیار است زیرا میان آن دو وجه تشابه بسیار است .

اولاً " نقش اقتصادی آن دو مانند یکدیگر است هر دو معمولاً " به مسافرین تسلیم شده و به آنان اجازه می دهد که وجه آنرا از شعبه بانک وصول کنند . در فرانسه نیز چک مسافرتی به آسانی می تواند جای برات سیار را بگیرد (۱) .

ثانیاً " نحوه جریان آن دو نیز کاملاً " مشابه است زیرا برات سیار نیز مانند چک مسافرتی دو امضاء دارد که بانک اجازه می دهد تا آن دو را با هم مقایسه کنند و در صورت وجود تقلب از پرداخت وجه آن خودداری نماید . همچنین دارنده برات سیار می تواند مبلغ آنرا به اقساط وصول کند . چک های مسافرتی نیز به قطعات کوچک تقسیم شده و از این حیث هر دو وسیله بسیار راحتی محسوب می شوند .

ثالثاً " وضع حقوقی هر دو سند دیداری یکیست . در این باره استاد هامسل می نویسد (۲) . در برات سیار بانک دو فقره تعهد می کند ، از یکسو بانک در قبال خریدار تعهد می کند که مبلغ برات را بدارنده آن بپردازد و از سوی دیگر بانک در قبال نمایندگی تعهد می کند که پس از پرداخت معادل آنرا به حساب آن واریز نماید . این دو تعهد در چک مسافرتی نیز وجود دارد . منتهی هر دو بصورت تعهد واحدی می آید و آن نیز تعهد پرداخت مبلغی وجه نقد به حواله کرد خریدار است . اما همین شرط حواله کرد به نظر بسیاری از نویسندگان مانع بزرگی برای تشبیه چک مسافرتی به برات سیار محسوب می شود (۳) .

زیرا برات سیار همیشه به نام شخص معینی صادر می شود در صورتی که چک مسافرتی برعکس همیشه به حواله کرد است . برعکس استاد دسپاکس عقیده دارد که شرط حواله کرد سبب عدم تشابه میان آن دو نمی باشد و تحولی که برات سیار در طول زمان طی کرده است بخوبی نشان می دهد که وضع آن با چک مسافرتی مطابقت می کند اما قوانین فرانسه مشخصات

1- Banques et operatiuous de Banque, T, II, 1004 P. 630.

2- H. CABRILLAC op. cit No 250. note sous Amiens 19

Jan. 1956 J. C.R. 1956. II. 9187.

آنرا کاملاً " روشن‌ساخته است . از اینرو نظرات مختلفی در باره آن می‌توان داشت برات
از آغاز کار مانند سندی بود که به شخص معینی فرستاده می‌شود و با ایجاد برات‌هایی به شخص معینی
فرستاده می‌شود و با ایجاد برات‌های سیار تکمیل شد سپس بصورت سند درآمد که به کلیه
نمایندگی‌های بانک فرستاده می‌شود و امروزه با شرط حواله‌کردن از تکامل‌نوی برخوردار می‌شود و
می‌تواند برای پرداخت به شخص ثالث نیز پشت‌نویسی شود در صورتی که چک مسافرتی برات
حواله کردی بیش نیست .

باتوجه به نکات فوق ماهیت حقوقی چک مسافرتی کاملاً " روشن‌شده و از اینرو مقررات
چک عادی نمی‌تواند شامل حال آن شود . برات سیار به حواله‌کردن نیز قواعد و نظام حقوقی
نامعلوم را در یکجا جمع می‌کند . نظام حقوقی برات سیار و نظام حقوقی سفته . لذا باید
خواص نظام حقوقی چک مسافرتی و جریان آن را معین نمود .

۲- نظام حقوقی چک مسافرتی . با بررسی نظر نویسندگان حقوق می‌توان نظام
حقوقی چک مسافرتی را بدگونه بیان نمود . مطابق قواعد برات سیار یا مطابق قواعد مشترک
اسناد حواله‌کرد و قواعد هر یک از آن دو و نیز اصولاً " امره نبوده می‌تواند بوسیله شرط
ضمن العقد تغییر یابد . این شرط معمولاً " در اطلاعیه‌های سالانه به شعب بانک‌ها یادستورالعمل‌های
بانک‌ها و آگهی‌های آن دیده می‌شود و مراجعین بانک ملزم به رعایت آن هستند اما نظام
حقوقی چک مسافرتی بانک‌ها یا یکدیگر متفاوت نمی‌باشد و در عمل می‌کوشند تا قواعد قراردادی
آنرا در کلیه بانک‌ها یکی کنند چنانکه در بخشنامه کمیته بررسی‌های امور بانکی نیز به آن
اشاره شده و بانک‌ها نیز آنرا پذیرفته‌اند . برای تعیین نظام حقوقی چک مسافرتی و عملیات
آن باید با بررسی جریان عادی چک مسافرتی و طواری آن یکی از سه فرضیه زیر را پذیرفت .
الف - صدور چک مسافرتی به سه نفر مربوط می‌شود . باجه فروشنده و خریدار
چنانکه باجه فروشنده شخصیت مستقلی ندارد و یکی از شعب بانک ناشر باشد صدور چک
تنها به دو نفر بانک و خریدار مربوط می‌شود اما چک مسافرتی معمولاً " وسیله نمایندگی‌ها
که شخصیت حقوقی مستقلی دارند فروخته می‌شود از اینرو پیش از بررسی رابطه بانک و
خریدار باید رابطه حقوقی بانک را با نماینده آن بررسی کرد .

نماینده بانک چک‌های مسافرتی را بعنوان امانت نگهداشته به مشتریان می‌فروشد .
وامالک یا پشت‌نویس آنها نبوده بلکه محال علیه و مستودع بانک می‌باشد و پس از فروش ،
وجه آنها را به بانک می‌فرستند و رفتار بانک‌های فرانسه نیز بخوبی آنرا نشان می‌دهد . نماینده
مکلف است تعهدات ناشی از حواله را در قبال بانک انجام دهد این تعهدات عبارتند از .

نماینده باید در حفظ و نگهداری چک‌ها مراقبت کند و مسئول هرگونه خسارت وارده از سوءاستفاده آنهاست. نماینده باید چک‌ها را برابر مقررات بانکی در قبال پرداخت بهای اسمی آنها به اضافه کارمزد خود به مشتریان بفروشد و پس از کسر کارمزد وجوه آنها را به بانک بفرستد. زمان انجام این تعهد نیز در عمل پس از تاریخ فروش است. بانک‌های فرانسه عموماً^۱ می‌خواهند که نماینده پس از فروش چک آنها به بانک اطلاع دهد تا بانک حساب آنها را در ستون بدهکار خود بنویسد. اما اکنون آنها روش خود را تغییر داده‌اند و به پیروی از بانک‌های آلمان و بلژیک و کشورهای اسکاندیناوی وقتی که اصل چک پس از پرداخت وجه آن وسیله نماینده به بانک می‌رسد، حساب نماینده را در ستون بدهکار خود می‌نویسد.

مطابق مقررات حواله اگر محال علیه از انجام تعهد خود قصور کند برای خریدار معتبر نخواهد بود. همینکه چک مسافرتی فروخته شد رابطه نماینده (محال علیه) با خریدار قطع می‌گردد و نماینده از جریان خارج می‌شود و تنها دونه‌فر باقی می‌ماند. بانک و خریدار اما رابطه بانک و خریدار یک رابطه دوجانبی است خریدار در قبال تعهد بانک مبلغی به آن می‌پردازد تا بانک معادل آنرا در محل دیگری به او یا حواله کرد او بپردازد.

در اینجا دو تعهد وجود دارد یکی تعهد خریدار در قبال بانک و دیگری تعهد بانک در قبال خریدار (مندرچ در متن چک). تعهد بانک که در متن چک قید می‌شود غیر از تعهد خریدار (تعهد اصلی) است بنابراین اگر ک گم شود یا مدت اعتبار آن بگذرد تعهد خریدار به اعتبار خود باقی می‌ماند و می‌تواند برای او حقی ایجاد کند که همان دریافت وجه چک است^(۲) و وقتی که خریدار چک را به نفع کسی ظهرونی می‌کند حقوق خود را به‌وی انتقال می‌دهد.

ب - وقتی که خریدار از شرط حواله کرد استفاده نماید و چک مسافرتی را پشت‌نویسی کند قواعد عمومی اسناد حواله کرد اجرامی شود. مفاد قرارداد بانک و خریدار برای دارنده با حسن نیت معتبر است و او همیشه مانند اسناد حواله کرد از آن استفاده می‌کند. آیا دارنده چک می‌تواند از ضمانت تضامنی پشت‌نویسان استفاده کند؟ به این پرسش از روی قواعد عمومی

- ۱ - این دو فقره تعهد در کلیه اسناد حواله کرد مانند برات و سفته نیز وجود دارد.
- ۲ - بانک‌ها عموماً "وجه چک‌های مسروقه یا گم شده یا چک‌هایی را که مدت اعتبارشان گذشته است می‌پردازند و این امر جزء تعهدات آنهاست.

اسناد حواله کرد نمی‌توان پاسخ اطمینان بخشی داد و مسئله نظری است. چک مسافرتی کمتر پشت‌نویسی می‌شود و برای دریافت مبلغ آن معمولاً "بطور مستقیم به بانک تسلیم می‌شود. ج - در باره پرداخت وجه چک مسافرتی باید سه‌گانه را یادآوری کرد. اولاً "حامل وجه چک را تا چه مدتی می‌تواند مطالبه کند؟ بانک‌های فرانسه برخلاف دیگر بانک‌های اروپا که مدت اعتبار چک را در متن آن به یازده ماه محدود کرده‌اند معمولاً "مدت آنرا محدود ننموده‌اند. با وجود این برخی از آنان مدت اعتبار آنرا مانند چک عادی به سه سال محدود می‌کنند. اما این تقلید از چک عادی از روی اشتباه بوده و قانوناً "معتبر نیست. مرور زمان چک مسافرتی برای اشخاصی ثالث مرور زمان عادی سی ساله است اما برای دیگران مدت مرور زمان چقدر است؟ مسئله چندان روشن نیست از اینرو بهتر بود مدت کوتاهی مثلاً "یکسال برای مرور زمان در صورت سرقت یا گم شدن چک مسافرتی برای صدور دستور عدم پرداخت تعیین می‌نمودند زیرا عده بسیاری از آن استفاده می‌کردند.

از سوی دیگر اگر بانک بدون ارتکاب تقصیری وجه چک را به دارنده آن بپردازد براءت حاصل می‌کند و نمی‌توان در این مورد قاعده حقوق مدنی را اعمال کرد که مطابق آن بدهکار در صورتی براءت حاصل می‌کند که بدهی خود را به بستانکار واقعی بپردازد زیرا بدهکار بستانکار واقعی رانمی‌شناسد تا بدهی خود را به او بپردازد و از اینرو اسناد حواله کرد معاف از قاعده مدنی می‌باشد.

ماده ۱۷۳ قانون تجارت می‌گوید. اگر محال علیه با بررسی ترتیب پشت‌نویسی و بدون توجه به امضاء پشت‌نویسان و ارتکاب تقصیر سنگین، وجه براءت یا سفته را بپردازد براءت حاصل می‌کند. لیکن دادگاهها در مورد چک سخت‌گیری بیشتری از خود نشان می‌دهند و به جهت اهمیت اقتصادی نقش بانک آنرا از ارتکاب هرگونه تقصیری ولو تقصیر سبک منع می‌کنند. تصور می‌رود این نظر مبنی بر یکی از اصول اسناد حواله کرد است شامل چک مسافرتی نیز باشد.

باضافه تصور می‌رود پرداخت وجه چک در معنای حقوقی کلمه وقتی تحقیق می‌یابد که بوسیله یکی از شعب یا نمایندگی‌های بانک باشد. چنانکه چک مسافرتی به بانکی تسلیم شود که با بانک صادرکننده هیچگونه قراردادی نداشته باشد، بانک‌بهای اسمی آنرا با کسر کار مزد می‌پردازد که آنرا در عرف بانکی تنزیل گویند.

اما وقتی که یکی از طواری چک مسافرتی بروز کند یعنی چک گم شده یا سرقت رفته و یا جعل

شود ذکر نکاتی لازمست. در اینجا باید گفت هدف از ایجاد چک مسافرتی جلوگیری از خطر سرقت یا کم شدن وجه نقد هنگام نقل و انتقال آن است. بانک‌های فرانسه به جهت سیاست آزاد اقتصادی خود و جلب اعتماد مردم، در صورت سرقت و گم شدن چو وجه آنرا دوباره می‌پردازند لیکن امروزه بانک‌های فرانسه و اروپا مایلند که خسارات آنرا متوجه دارنده چک سازند.

اما اگر این مسئله در دادگاه مطرح شود تنها از منافع صاحب چک در قبال بانک دفاع نمی‌کنند بلکه از منافع اشخاص ثالث نیز دفاع خواهند کرد. اگر بتوانند از دریافت چک بوسیله سارق جلوگیری کنند صاحب چک قطعاً "وجه آنرا پس از مضمی مدت اعتبار از بانک دریافت خواهد کرد. اما وسایل فنی (امضای مجدد، دستور عدم پرداخت) که برای جلوگیری از پرداخت نارواست چندان اثری ندارد و ممکنست بانک وجه آنرا به سارق بپردازد آیا در این صورت بانک باید وجه آنرا دوباره به صاحب چک بپردازد؟ چنانکه گفتیم اگر بانک بدون ارتکاب تقصیر سنگین وجه چک را بپردازد، براءت حاصل می‌کند و در این صورت خسارت متوجه صاحب چک می‌شود. اما غالباً "ارتکاب تقصیر از ناحیه بانک به عمل می‌آید مثلاً" با وجود دستور عدم پرداخت وجه چک را می‌پردازد زیرا تعداد شعب بانک و همچنین تعداد چک‌های مسروقه یا گم شده زیاد است و توجه فوری بانک به دستور عدم پرداخت دشوار می‌باشد. از اینرو شرط شده است که دستور عدم پرداخت باید ثبت و آگهی شود تا کلیه شعب بانک از آن آگاه شوند در غیر این صورت مسئولیتی متوجه بانک نخواهد شد. در اینجا این سؤال پیش می‌آید که پس چرا مردم بحای چک مسافرتی، پول همراه نبرند؟ زیرا در صورت سرقت یا کم شدن نتیجه هر دو تقریباً "یکی خواهد بود.

چون شرط نامبرده در متن چک قید نمی‌شود مفاد آن برای اشخاص ثالث معتبر نمی‌باشد. اگر مدیر هتل یا رستورانی چکی را که پشت آن امضاء و به‌وی تسلیم شده است گم کند می‌تواند دستور عدم پرداخت آنرا به بانک بدهد و بانک در صورت پرداخت وجه چک مسئول خواهد بود از اینرو می‌توان گفت که منافع اشخاص ثالث بیشتر از صاحب اصلی چک حمایت شده است.

بانک‌ها با ارسال مفاصاحساب^(۲) به مؤسسات بازرگانی آنان را به قبول پرداخت

۱- امضای مجدد صاحب چک هنگام دریافت وجه آن وسیله چندان مؤثری نمی‌باشد.

2- La lettre de charges.

وجه چک های خود تشویق می کنند. مفاصا حساب وجه چک را برای آنها در هر حال تأمین می کند گرچه دستور عدم پرداخت به بانک داده شود یا چک جعل شود به شرطی که بانک مرتکب تقصیر سنگینی نشده باشد همچنین بانک صادرکننده چک به بانکی که با حسن نیت چکی را تنزیل کرده اند بهای آنرا می پردازد و باین ترتیب بانک صادر کننده دوبار وجه چک را می پردازد. یکبار به شخص ثالث با حسن نیت و بار دوم به خریدار مال باخته که دستور عدم پرداخت وجه چک را به بانک داده است. اما اگر بانک صادرکننده چک سیاست آزاد اقتصادی خود را ترک کند چه باید کرد؟ کدامیک از دو شخص یاد شده حق دریافت وجه چک را خواهد داشت و اگر میان آنها اختلافی پیدا شود چگونه می توان آنرا حل کرد؟ در این باره ماده ۱۲۰ قانون تجارت در مورد برات و سفته مقرر می دارد. دارنده می تواند به پشت نویسان رجوع و وجه آنرا مطالبه کند مگر اینکه چک را با سوء نیت یا ارتکاب تقصیر سنگینی بدست آورده باشد. این ماده می تواند شامل چک مسافرتی نیز گردد. زیرا ماده ۱۲ تنها برای برات و سفته وضع نشده بلکه مفهوم آن کلی است و شامل همه اسناد حواله کرد می شود.

در صورتی که چک مسافرتی سرقت یا گم شود باید آنرا با مورد جعل و تزویر مقایسه کرد. بنظر مراجع قضائی کیفر جعل و تزویر چک کیفر جعل و تزویر در اسناد و نوشتجات غیر رسمی است. در صورت جعل یا تزویر چک مسافرتی، خسارت متوجه کدامیک از صاحب چک یا شخص ثالث با حسن نیت می شود؟ این مسئله هنوز در دادگاه ها حل نشده است بنظر نویسندگان آراء صادره در مورد برات شامل آن نیز می شود (۱).

اصولا "بانک ها در صورت جعل و تزویر چک مسئول آن نمی باشند ولی در صورت توجه خسارت به شخص ثالث ممکن است مسئول شناخته شود. بانک باید وجه چک را به نمایندگی های خود بپردازد به شرطی که جعل و تزویر چک به آنها اعلام نشده باشد زیرا نتایج اعمال محال علیه همیشه متوجه محتال می شود. در خاتمه باید گفت که نظرات و عقاید نویسندگان حقوق در باره چک مسافرتی بسیار متنوع است که همه آنها نیز مورد قبول مراجع قضائی نیست از اینرو چک مسافرتی فرانسه برخلاف دیگر نهادهای حقوقی که در عمل ایجاد شده است فاقد مبنای حقوقی نمی باشد. کوشش بانک ها به منظور یکی کردن شکل، صورت و

۱ - صورتین باره مراجعه فرمائید به:

شرایط صدور پرداخت آن سبب حسن جریان آن شده است دیوان کشور ماهیت حقوقی چک مسافرتی را کاملا " روشن نساخته است و نویسندگان نیز عقاید مختلفی ابراز داشته اند از اینرو باید قانون گذار برای حسن جریان آن قانون واحدی وضع کند . این قانون باید سه هدف داشته باشد اولاً " مشکلات چک مسافرتی را حل کند ثانیاً " اختلاف میان حقوق ملی را با قانون مشترک چک مسافرتی تقلیل دهد و ثالثاً " مشتریان بانک را که فعلاً " شرایط سنگینی به آنها تحمیل شده است حمایت کند . تنظیم قانون واحد با هماهنگ کردن فنی کار بانک ها که فعلاً " در اروپا بوسیله بانک های انجام گرفته است آسان خواهد بود و چنانکه بخواهیم چک مسافرتی را به صورت سند جدیدی در بیاوریم مشکلات یاد شده در کنفرانس ۱۹۳۱ ژنو در باره چک مسافرتی دیگر بروز نخواهد کرد .